

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2025. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.85>

УДК 657.05 : 657.246 : 631.11 : 330.31

*Г. Ю. Аніщенко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Уманський національний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9603-6662>

*О. Д. Підлубна,
старший викладач кафедри обліку і оподаткування,
Уманський національний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-5343-190X>

*А. В. Басок,
аспірант, Уманський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-2209-8726>*

ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТА АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ВІДТВОРЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*H. Anishchenko,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Accounting and Taxation, Uman National University*

*O. Pidlubna,
Senior Lecturer of the Department of Accounting and Taxation,
Uman National University*

*A. Basok,
Postgraduate student, Uman National University*

ACCOUNTING, INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT FOR MANAGING THE PROCESS OF REPRODUCTION OF THE RESOURCE POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Стаття приурочена питанням формування обліково-звітних даних, необхідних для повної діагностики стану відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Доведено, що цей процес потребує належного обліково-інформаційного супроводу та інструментарію оцінки рівня використання та відтворення ресурсів. Встановлено, що обліково-звітна інформація має бути інтегрована до єдиної інформаційно-аналітичної системи, аналітична здатність якої полягає у можливості забезпечувати користувачів інформації даними про результати здійсненої господарської діяльності у різноманітних розрізах та моделюванні бізнес-поведінки, вирішенні ефективного використання наявних ресурсів та управління ними. Обґрунтовано, що аналітичною системою підприємства необхідно охопити дані, які дозволяють виявити фактори та рушійні сили відновлення виробничих ресурсів і встановлення ефективності самої системи управління. Враховуючи, що кожен виробничий ресурс є унікальний та характеризується своїми власними критеріями визнання та специфічними показниками, була встановлена відсутності загальноприйнятої методики оцінки ефективності використання та управління ресурсного потенціалу. Обґрунтовано, що для підвищення якості управлінських рішень внутрішньогосподарська звітність має орієнтуватись не скільки за сферами діяльності, центрами виникнення витрат чи виконання планових показників, а бути прив'язаною до масиву даних про наявність, рівень використання ресурсів та стан їх відтворення. У статті описані причини, які стоять на заваді повного інформаційно-аналітичного супроводу управління ресурсним потенціалом: відсутність надійної системи внутрішньогосподарського обліку, неефективність системи моніторингу виробничих процесів, оцінки наявних ресурсів та рівнів їх використання й відтворення. Представлена модель інформаційних потоків сільськогосподарського підприємства, здатних оцінити використання усіх ресурсів та які формуються з врахуванням господарських відносин. Запропоновані формули, які інтерпретують формування ресурсного потенціалу, та базуються на балансовій моделі ресурсів. Встановлена роль

економічних суб'єктів за видами, які дотичні до відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Запропоновано залучення до практики управління ресурсами спеціалізованих аутсорсингових підрядників, які допомогли б підвищити ефективність окремих бізнес-процесів, позитивно впливаючи на відтворення вкладеного капіталу. Сформовано комплекс показників, який дозволить оцінити наявність, ефективність використання ресурсів, управління ними та відтворення ресурсного потенціалу. На основі зібраної інформації можливо провести глибоку аналітику стану ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства та обрати відповідну ресурсну стратегію. Встановлено, що в подальшому управлінський облік та внутрішньогосподарська звітність сільськогосподарських підприємств буде проходити своє удосконалення шляхом розширення діапазону оціночних показників про використання наявних ресурсів та підвищення можливості здобути усесторонніх даних для генерації унікальних стратегій відтворення ресурсів.

The article is devoted to the issues of formation of accounting and reporting data necessary for a complete diagnosis of the state of reproduction of the resource potential of agricultural enterprises. It is proved that this process requires proper accounting and information support and tools for assessing the level of resource use and reproduction. The author establishes that accounting and reporting information should be integrated into a single information and analytical system, the analytical capacity of which is to provide information users with data on the results of economic activity in various sections and modeling of business behavior, and to decide on the efficient use and management of available resources. It is substantiated that the analytical system of an enterprise should cover data that allow identifying the factors and driving forces for the restoration of production resources and establishing the effectiveness of the management system itself. Given that each production resource is unique and characterized by its own recognition criteria and specific indicators, it was found that there is no generally accepted

methodology for assessing the efficiency of resource potential use and management. It is substantiated that, in order to improve the quality of management decisions, internal economic reporting should be oriented not so much by areas of activity, cost centers or fulfillment of planned indicators, but should be tied to an array of data on the availability, level of resource utilization and the state of their reproduction. The article describes the reasons that hinder the full information and analytical support of resource potential management: the lack of a reliable system of internal accounting, inefficiency of the system for monitoring production processes, assessment of available resources and levels of their use and reproduction. The article presents a model of information flows of an agricultural enterprise capable of assessing the use of all resources and formed with due regard for economic relations. The author proposes formulas that interpret the formation of resource potential and are based on the balance sheet model of resources. The role of economic entities by types related to the reproduction of the resource potential of agricultural enterprises is determined. The author proposes to involve specialized outsourcing contractors in the practice of resource management, which would help to increase the efficiency of individual business processes, positively affecting the reproduction of invested capital. A set of indicators has been formed to assess the availability, efficiency of resource use, management and reproduction of resource potential. Based on the information collected, it is possible to conduct an in-depth analysis of the state of the resource potential of an agricultural enterprise and choose an appropriate resource strategy. It has been established that in the future, management accounting and internal reporting of agricultural enterprises will be improved by expanding the range of estimates of the use of available resources and increasing the ability to obtain comprehensive data to generate unique strategies for resource reproduction.

Ключові слова: облік, управлінська звітність, економічний аналіз, ресурси, ресурсне забезпечення, ресурсний потенціал, ресурсне відтворення,

відтворення ресурсного потенціалу, ресурсна стратегія, сільськогосподарське підприємство.

Keywords: *accounting, management reporting, economic analysis, resources, resource provision, resource potential, resource reproduction, reproduction of resource potential, resource strategy, agricultural enterprise.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Відносна економічна стійкість та надважливість сільського господарства для економіки країни потребує постійного відтворення ресурсів аграрних підприємств. Питання відтворення їх ресурсного потенціалу є багатоаспектне та потребує комплексного вирішення багатьох проблем. Для цього потрібно виявити складові відтворення ресурсного потенціалу та розробити заходи щодо їх поліпшення через організаційно-економічні механізми відтворення: бізнес планування, інвестиційну активність, реалізацію місцевих, регіональних та державних програм розвитку, подолання економічних викликів з врахуванням політичних інтересів, змін та конфліктів. Будь-яке планування та управління бізнес-процесами потребує надійних даних про виробничі фактори й зовнішні умови, які формуються у відповідному інформаційному полі, відображаючи при цьому соціально-економічний та екологічний стан. Також будь-яке прийняття управлінських рішень щодо функціонування та активного відтворення неможливе без інформаційного підґрунтя. Оскільки основним надійним джерелом для здійснення оцінок та прийняття важливих управлінських рішень є обліково-звітна інформація, що формується у системі бухгалтерського обліку, то вона має бути інтегрована до єдиної інформаційно-аналітичної системи. Інформаційно-аналітична здатність даної системи полягає у можливості забезпечувати користувачів інформації даними про результати здійсненої господарської діяльності у різноманітних розрізах (видах діяльності, напрямках, галузях, видах виробництв, структурних підрозділів тощо), а й, споглядаючи у майбутнє, дозволяє моделювати бізнес-

поведінку та допомагає у вирішенні питання ефективного використання та управління наявними ресурсами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями ресурсного потенціалу у широкому аспекті займаються вчені Т.Л. Адамчук, О.В. Гарвильченко, Т.С. Гладир, Ю.С. Гринчук, А.О. Гудоров, О.Г. Денисюк, Л.О. Мармуть, Н.Г. Міщенко, І.А. Романюк, О.А. Стахів, С.В. Степаненко, В.Є. Тредіт, Н.В. Шандова та інші, – завдяки дослідженням яких накопичений чималий досвід у теорії ресурсів. Разом з тим, досягнення економічного розвитку суб'єктів діяльності забезпечується наявністю виробничих факторів та оптимальним їх співвідношенням, а також визначається інформацією про первинні та вторинні ресурси, ефективністю їх використання. Саме тому проблеми відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств варто розглянути ще й з позиції аналітичного та інформаційного забезпечення процесу управління господарською діяльністю.

Прискорення процесу відтворення ресурсного потенціалу залежить від ряду факторів, які Мармуть Л., Леваєва Л. об'єднують у «природно-біологічну, фінансово-інвестиційну, інформаційну, кадрову, управлінську та інноваційну» групи [5]. Враховуючи це, аналітичною системою підприємства необхідно охопити дані, які дозволяють виявити фактори та рушійні сили відновлення виробничих ресурсів і встановлення ефективності самої системи управління. Кожен виробничий ресурс унікальний, характеризується своїми власними критеріями визнання та показниками, за якими можна провести оцінку та приймати управлінські рішення. І. Аберніхіна, І. Сокиринська [1] систематизували комплекс показників ефективності використання ресурсів підприємства, згрупувавши їх у групи відносних показників ділової активності, показників ефективності управління ресурсами та показників ефективності використання активів для генерації прибутку. Загалом у теорії та практиці економічної науки застосовується класифікація ресурсів з виділенням землі, праці та капіталу. Досліджуючи глибинний зміст поняття «економічні ресурси», Т.С. Гладир [3] видаляє природні, матеріальні, трудові,

фінансові, нематеріальні, інформаційні ресурси та час. У доповнення переліку О.В. Гаврильченко відносить до системи ресурсного потенціалу аграрного підприємства ще й інноваційні ресурси [2, С. 124]. Практика показує, що з удосконаленням виробничих відносин, трансформації економічних систем даний перелік ресурсів може розширюватись (новими видами активів, джерелами фінансування, видами діяльності тощо). Нині претендувати на право бути визнаним як економічний ресурс можуть додаткові фактори, якщо вони беруть участь у процесі створення готового продукту / товарів / цінностей. Їх головним оціночним показниками є фінансовий результат як індикатор процесу відтворення. Загалом, якщо врахувати, що активи характеризують капітал підприємства, то для економічних оцінок досить добре себе зарекомендували методи фінансового аналізу, які на думку Д.Е. Пономарьова дозволяють «керівництву заздалегідь прогнозувати негативні тенденції розвитку компанії та вчасно приймати відповідні управлінські рішення задля зменшення можливих втрат або їх уникнення» [8]. Аналогічні підходи застосовують І. Аберніхіна, І. Сокиринська [1, С. 174]. Інструментарій управління зростанням ресурсного потенціалу аграрних підприємств доповнений О.В. Гаврильченко, яка запропонувала застосовувати «комплексну оцінку економічної стійкості аграрного підприємства з позиції ефективного управління та використання ресурсного потенціалу, яку слід проводити в кілька етапів»: обрати систему показників ефективності використання ресурсного потенціалу; визначити максимальне значення, сформування рейтинг підприємств відносно еталонного / максимального рівня та отримати матрицю стандартизованих коефіцієнтів; привести значення з урахуванням різної ваги показників; звести в єдиний рейтинг з ранжуванням підприємств та визначення місця для кожного з них «за рівнем ефективності використання ресурсного потенціалу в системі сталого розвитку організації» [2, С. 123-124].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета даної наукової праці полягає у дослідженні процесів відтворення ресурсного

потенціалу сільськогосподарських підприємств з метою удосконалення обліково-інформаційного та аналітичного супроводу управління ним, а також застосування обґрунтованих підходів до формування обліково-звітних оціночних показників у системі бухгалтерського менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток агробізнесу нерозривно пов'язаний із ресурсним забезпеченням сільськогосподарських підприємств та постійним його відтворенням. Нині аграрії займаються сільськогосподарським виробництвом у надзвичайно складних умовах, які викликані рядом зовнішніх факторів: геополітичних та геоекономічних змін. Разом з тим, жодні умови не можуть припинити біологічні процеси та перетворення, проте суттєво коригують виконання технологічних чи логістичних операцій, обумовлюючи економічну ефективність підприємств та їх здатність до генерації прибутку, самофінансування та самоінвестування. Для того, щоб управління діяльністю суб'єктів підприємництва було ефективним, а підприємства отримували фінансові результати необхідно володіти точною інформацією про наявний ресурсний потенціал, його склад та адекватно оцінювати рівень забезпеченості й ефективності його використання. Виявлений стан дозволить управлінському апарату окреслити вектори економічного розвитку.

Інформаційні процеси на підприємстві та відповідні потоки інформації охоплюють капітал та господарські операції, які у сукупності є предметом вивчення бухгалтерського обліку. Саме через обліковий процес та звітність утворюється комплекс даних і показників, які для системи управління є індикаторами еволюційних чи регресивних процесів конкретного суб'єкта діяльності. Разом з тим фінансова звітність та форми існуючих статистичних спостережень не можуть покрити усіх інформаційних потреб зацікавлених сторін, від яких залежить управління відтворенням на різних рівнях менеджменту. Вся інформація про діяльність доступна лише керівництву сільськогосподарського підприємства. Частина фінансової інформації доступна податковим органам, державній службі статистики та

обслуговуючим комерційним банкам. Проте більшість даних для оцінки про реальну ресурсну потужність та ефективність її використання є конфіденційними у тому випадку якщо така інформація збирається, накопичується, аналізується та використовується в системі управління. Внутрішньоаналітична система підприємства на відміну від зовнішньої дозволяє не лише планувати, контролювати та аналізувати досягнутий рівень, а орієнтується на перспективу згідно стратегічних векторів розвитку підприємства, деталізувати дані у різноманітних розрізах та генерувати варіанти управлінських рішень. Процес прийняття рішень базується на інформації про усі ресурси підприємства, а тому управлінська звітність має переорієнтуватись на її формування не скільки за сферами діяльності, центрами виникнення витрат чи виконання планових показників, а бути прив'язаною до масиву даних про наявність, рівень використання ресурсів та стан їх відтворення.

Частина даних про ресурси підприємства залишається поза увагою, наприклад, первинні ресурси. Сільськогосподарське виробництво знаходиться у тісній залежності від дії абіотичній (природних) чинників (з них природньо-географічні фактори, фізичні, хімічні агенти та екологічне середовище). Їх дія формує потужний та у більшості випадків вирішальний вплив на хід виробничих процесів в аграрному секторі. Проте через відсутність належних систем оцінки використання природних ресурсів неможливо виразити у грошовій формі, тобто у витратах виробництва, а, отже, інтерпретувати у систему показників та інтегрувати до звітності. Ці дані підлягають лише порівнянню для виявлення кращих умов, що має вплив на організацію агровиробництва. Реально до оцінки ресурсного потенціалу та здатності його до відтворення потрапляють лише ті масиви економічних даних, які базуються на вартісному вимірі наявних ресурсів. Така ситуація породжує неповну інтерпретацію переваг того чи іншого виробника. У зв'язку з чим О.А. Стахів, Т.Л. Адамчук [9] та О.В. Гаврильченко [2] вірно вказують на

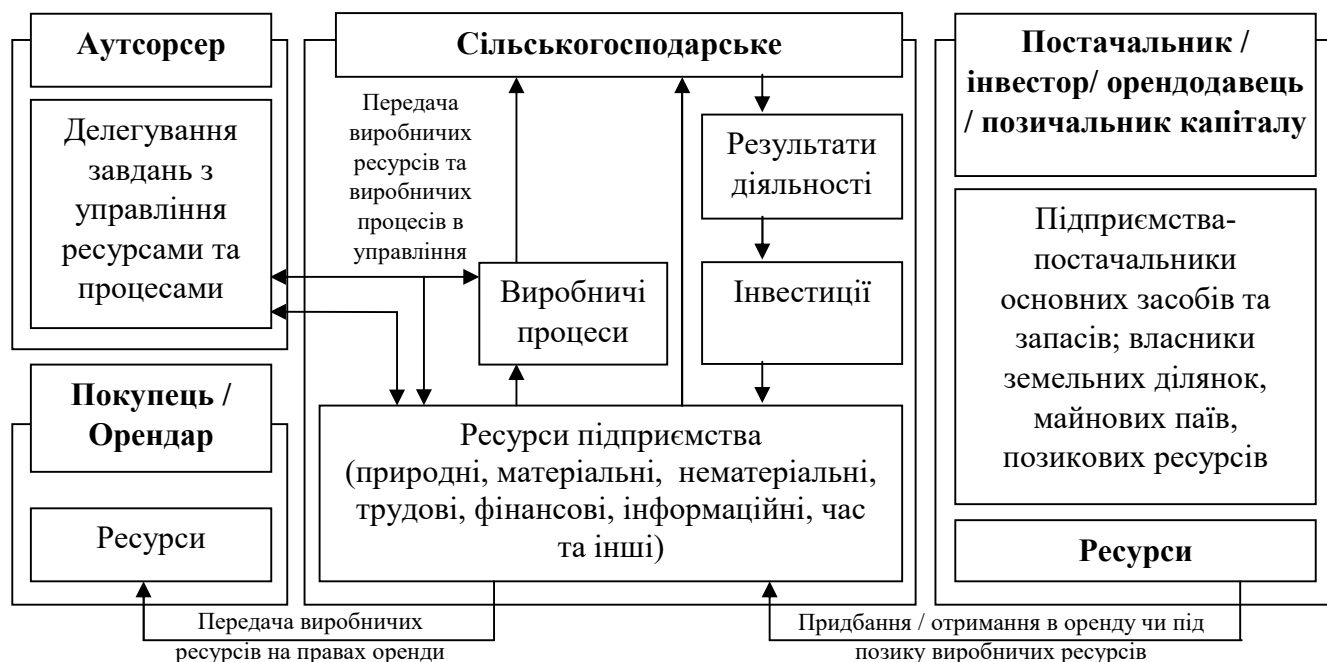
необхідності застосування комплексної оцінки наявності ресурсного потенціалу підприємства й ефективності його використання.

Причини, які стоять на заваді повного інформаційно-аналітичного супроводу управління ресурсним потенціалом, є декілька: відсутність надійної системи внутрішньогосподарського обліку, неефективність системи моніторингу виробничих процесів, оцінки наявних ресурсів та рівнів їх використання й відтворення. Через це інформаційне забезпечення управління процесами відтворення ресурсного потенціалу є вибіркоvim та подекуди поверховим. Підприємства націлені на кінцевий результат та його максимізацію, але ефективність передбачає інтенсивне ведення сільськогосподарського виробництва та всестороннє вивчення причин і наслідків. Особливо цінним є їх передбачення. Для того, щоб управлінські рішення не приймалися суб'єктивно та були обґрунтованими, необхідно запроваджувати внутрішньофірмовий облік та моніторинг, які б на постійній основі відслідковували та інформували як про результати діяльності, розвиток виробничої системи, так і про ресурсний потенціал та стан його відтворення. Наведені складові інформації мають взаємообумовлений характер, адже вивчення результативності діяльності без взяття до уваги наявних ресурсів недоречне та неповне для якісних економічних оцінок функціонування підприємства.

Інформаційні потоки сільськогосподарського підприємства формуються у межах господарських взаємовідносин, які виникають у процесі формування ресурсного забезпечення, що відображено на рис. 1.

У рамках даної співпраці сільськогосподарського підприємства з його економічними партнерами відбувається складна взаємодія, яка потребує належного обліково-інформаційного супроводу, планування та контролю за напрямками:

- формування ресурсів: отримання підприємством ресурсів від інвесторів; придбання та самостійне виготовлення активів; отримання активів в якості операційної чи фінансової оренди; отримання позик;

**Рис. 1. Суб'єкти управління ресурсним забезпеченням
сільськогосподарських підприємств***

Джерело: сформовано авторами

– управління ресурсами: самостійне керівництво процесом використання наявних ресурсів; делегування завдань з управління ресурсами та виробничими процесами спеціалізованим компаніям за потреби;

– вивільнення ресурсів: передача в оренду необоротних активів; продаж майна чи переведення його до складу фінансових активів.

Формування ресурсного потенціалу підприємства у грошовому вимірі можна відобразити балансовою моделлю ресурсів (формула 1) та рівнем їх управління (формула 2).

$$RB = RI + PR + BR + RR - SR - LR - IR, \text{ де } (1)$$

RB – баланс ресурсів (Resource Balance);

RI – інвестовані в підприємство ресурси (Resources Invested);

PR – придбані ресурси (Purchased Resources);

BR – позичені ресурси (Borrowed Resources);

RR – орендовані ресурси (Rented Resources);

SR – продані ресурси (Sold Resources);

LR – передані в оренду ресурси (Leased Out Resources);

IR– інвестовані / вкладені ресурси (Invested Resources).

$$AR = RM + RT, \text{ де } (2)$$

AR – наявні ресурси (Available Resources);

RM – ресурси у власному управлінні (Resources Under Own Management);

RT – ресурси, передані в управління (Resources Transferred to Management).

У процесі відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств беруть участь різні суб'єкти:

- власники – інвестують кошти у створення ресурсів, експлуатують їх, дбають про відтворення;
- орендодавці – забезпечують покриття потреби за умови їх нестачі;
- орендарі – забезпечують включення невикористовуваних ресурсів до кругообороту капіталу;
- аутсорсери – підсилюють доцільність використання ресурсів за непрофільними напрямками та підвищують економічну ефективність виробничих процесів.

Залучення аутсорсингових компаній до діяльності агропідприємств передбачає делегування їм виконання окремих виробничих операцій, які підприємство не виконує, чи немає для цього досвіду. Доцільність такого управління доречна за умови вигідних альтернативних витрат. Перш, ніж залучати аутсорсера підприємству-замовнику необхідно виконати перший важливий крок – «аналізування внутрішнього середовища підприємства й оцінка доцільності передачі в аутсорсинг бізнес-процесів» [7, С. 55]. Прикладом спеціалізованих аутсорсингових підрядників можуть стати суб'єкти діяльності з обслуговування логістичних операцій, складування вирощеної продукції, пошуку та укладання договорів постачання, ведення хімічного та бактеріологічного захисту полів, використання агродронів тощо. На відміну від орендарів, аутсорсери допомагають не вилучити активи з

господарського обороту, а сприяють ефективному їх використанню через застосування найкращих практик управління.

Обліково-аналітичне забезпечення та аналіз ресурсного потенціалу підприємств має охоплювати не лише інформування про наявність та стан земельних, трудових, біологічних ресурсів, основних засобів, а й розрахунків (дебіторської заборгованості та зобов'язань), які виникають у сільськогосподарських підприємств, строки окупності інвестицій, тривалість інкасаційного періоду заборгованості та фінансової спроможності вести бізнес, тощо. Тому коло оціночних показників та напрями моніторингу повинні бути значно розширені за традиційно прийняті. Крім того, сезонність технологічних процесів у сільському господарстві безпосередньо впливає на відтворення вкладеного капіталу в аграрну справу. Фактор часу теж визначає періодичність моніторингу.

Аналітичне забезпечення управління процесом відтворенням ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств базується на зборі, аналізі та інтерпретації даних про наявність ресурсів, стан їх використання з можливістю формування висновків про рівень відтворення ресурсного потенціалу суб'єкта діяльності. Відповідну оцінку можна зробити за комплексом показників (табл. 1), які згруповані у розрізі ресурсних стратегій.

Усі наведені показники згруповані таким чином, щоб можна було оцінити наявність ресурсів, ефективність їх використання. Кожному з їх видів притаманний набір показників, які інтерпретують кількісні, вартісні та відносні параметри використання сільськогосподарськими підприємствами земельних ресурсів, працівників, фондів через матеріальну та фінансову складову вкладеного капіталу.

**Таблиця 1. Система показників оцінки наявності, ефективності
використання ресурсів та відтворення ресурсного потенціалу**

Групи показників	Земельні ресурси	Трудові ресурси	Капітал	
			матеріальні та нематеріальні активи	грошові та фінансові активи
Показники оцінки наявності ресурсів				
Кількісні	обсяги земле-користування, баланс земельних ресурсів	середньорічна чисельність працюючих та їх динаміка; затрати праці всього та на одиницю угідь, умовного поголів'я	наявність активів, їх динаміка у натуральному вимірі у розрахунку на одиницю земельних ресурсів	—
Вартісні	нормативна оцінка землі	витрати на оплату праці: загальні та в розрахунку на штатну одиницю, 1 гектар угідь, умовного поголів'я	середньорічна вартість активів всього та в розрахунку на одиницю угідь, умовного поголів'я	середньорічна вартість грошових коштів, їх еквівалентів, фінансових інвестицій; динаміка фінансових активів
			поточні та інвестиційні витрати	
Структури	питома вага видів угідь	структура працюючих та витрат на оплату праці	структура активів, частка окремих їх видів	структура фінансових активів, їх частка у складі активів підприємства
Показники оцінки ефективності використання ресурсів				
Використання	виробництво продукції, отримання прибутку в розрахунку на одиницю земельних угідь	виробництво продукції в розрахунку на одного працівника чи на одиницю затрат праці	виробництво продукції в розрахунку на одиницю активів (капітало-, матеріаловіддача), капітало-, матеріаломісткість	позитивні та негативні грошові потоки за видами діяльності та їх порівняння; рентабельність діяльності
			рентабельність активів	
Ділової активності	заборгованість з орендної плати; оборотність дебіторської заборгованості з орендної плати	заборгованість працівникам; сума компенсаційних виплат та виплат стимулюючого характеру загальна та в розрахунку на одного працюючого; оборотність зобов'язань з оплати праці	оборотність активів за видами	ліквідність; платоспроможність; оборотність фінансових активів; рентабельність грошових потоків
			можливість генерації прибутку; внутрішня нора прибутковості інвестицій та їх рентабельність; маневреність власних коштів; забезпеченість власними коштами	
Управління	Кількість укладених додаткових угод з орендодавцями земельних паїв	Стимулювання працівників	кількість укладених додаткових угод з орендодавцями майнових паїв; тривалість обороту активів за видами; кількість отриманих ліцензій, патентів тощо	кількість укладених угод щодо фінансових інвестицій; інвестиційна окупність; тривалість фінансового циклу; кількість угод на кредитування; фінансові витрати; фінансова незалежність
			дисконтований термін окупності інвестицій	
Ресурсні стратегії				
Напрями інтенсифікації	оптимізація обробітків землі залежно від технологій	підбір, навчання, перекваліфікація, заміщення, закріплення, просування, звільнення кадрів та їх оцінка	розширення потужностей; оновлення матеріальної бази; застосування ресурсо- та енергозбереження	підвищення дохідності підприємства; оптимізація витрат діяльності; самоінвестування

Джерело: сформовано авторами

Аналітика стану ресурсного потенціалу має відповідати ресурсній стратегії, обраній сільськогосподарським підприємством, адже від обраного напрямку діяльності, галузевої структури залежить те, які напрями використання земель фактично застосовуються. Головним завданням для поліпшення використання земельних ресурсів є підбір технологій вирощування сільськогосподарських культур. Залежно від цього визначається рівень використання матеріальних ресурсів, що інтерпретується показниками інтенсивності витрат та узагальнюється виробничими витратами та собівартістю вирощеної продукції. У даному напрямі управлінська звітність повинна бути доповнена звітами про ризики, які пов'язані з використанням землі, фактичні обсяги витрат виробничих запасів, залучену техніку, дотримання технологій, відхилення від запланованих / технологічних операцій з поліпшення обробітку земель, їх причини та винуватці.

У контексті сталого розвитку внутрішньогосподарські звіти можуть бути доповнені даними для оцінки рівня екологізації виробництва, обсягів та вартості робіт з відновлення родючості ґрунтів, уникнення забруднення навколишнього середовища, раціональне використання земельних ресурсів, а також інформацією про результати моніторингу дотримання екологічних норм і правил щодо взятих в оренду земель чи ділянок, переданих у користування орендарям. Використання трудових ресурсів крім традиційного аналізу номінальних показників про обсяги затрат праці, понесених витрат на оплату та відносних показників щодо трудовіддачі варто моніторити з позиції підсилення кадрової роботи з персоналом та поглиблення бухгалтерського обліку розрахунків за виплатами працівникам.

У світлі сучасних напрямів розвитку кадрового менеджменту внутрішньогосподарські звіти про трудові ресурси варто доповнити даними щодо розрахунку сезонної потреби у працівниках, заходів з їх відбору та календарні строки виконання цих робіт, навчання чи перекваліфікації (підвищення кваліфікації, трудових розрядів), стимулювання праці, просування. Рекомендовано, щоб подібні звіти містили дані про кадрову

міграцію в межах підприємства, оцінку результативності роботи як усього трудового колективу, так і його бригад, підрозділів чи окремих працівників, розробку та розрахунок заходів стимулювання праці, наведення крім витрат на оплату праці ще й витрат на утримання персоналу. Це дасть можливість сільськогосподарським підприємствам реально оцінити сильні та слабкі сторони у роботі залученого персоналу, виявити кадрові ризики та застосувати адекватні заходи для максимально ефективного використання наявних трудових ресурсів та їх відтворення.

Для досягнення цілей підприємства формуються необхідний для цього капітал, який за Д.Е. Пономарьовим характеризується як «загальна вартість засобів у будь-яких формах, які інвестуються у створення його активів та являє собою один з найважливіших елементів, які є загальною сумою фінансових ресурсів підприємства» [8, С. 54]. Дана група у комплексі об'єднує усі активи та залучені в оборот кошти, створюючи при цьому базу для отримання прибутку та забезпечення розвитку суб'єкта діяльності. Враховуючи матеріальний характер аграрного виробництва, стратегія використання матеріальної складової капіталу полягає у розширенні потужностей сільськогосподарського виробництва, оновлення матеріальної бази. Будь-які капіталовкладення повинні бути доцільними, обґрунтованими та необтяжливими для бюджету витрат суб'єкта діяльності. Суми нарахованих відсотків за користування активами у фінансовій оренді мають бути адекватними фінансовим можливостям аграрія, капітальні інвестиції мають обумовлювати зростання продуктивності та віддачі основних засобів, а застосовані технології повинні бути менш витратними. Крім того, важливою складовою розвитку та відтворення є ресурсо- та енергозбереження. Важливо з'ясувати чи виправдовує себе обрана амортизаційна політика, чи залучаються зовнішні джерела для фінансування інвестиційних проєктів. Нематеріальні активи у сільському господарстві пов'язані з оформленням прав на вирощування сортів рослин, виробництво та реалізацію племінних (генетичних) ресурсів, ліцензій на застосування пестицидів та агрохімікатів,

пального, спеціалізованого програмного забезпечення тощо. Тому їх залучення до господарської практики повинно бути включене до системи інформаційно-аналітичної оцінки. Щодо матеріальної складової капіталу у формі оборотних активів, то управлінська стратегія в основному спрямовується на ресурсо- та енергозбереження, що заощаджує запаси, скорочуючи собівартість продукції. Управління запасами продукції сільськогосподарського виробництва передбачає оптимізацію їх залишків, уникаючи дефіциту чи надлишків. Важко знайти баланс між запасами продукції з одного боку, витратами на зберігання, доробку та підтримання продукції відповідно до кондиційних параметрів, витратами на транспортування спеціалізованим транспортом, запитами покупців та потребами ринку чи можливе делегування цих процесів спеціалізованим компаніям (наприклад, послуги елеваторів, перевізників) з іншого боку у вимірі часу з позиції вибору кращих альтернатив та розміщення товарних запасів з найбільшою вигодою. Інформація про це дозволить кожному виробнику розробити свою власну політику управління запасами та координувати виробничі процеси.

У світлі всіх цих аспектів управлінська звітність про матеріальні активи має формуватися з повною діагностикою даних про їх наявність, рух та обґрунтування розширення потужностей, а також заходи з оновлення матеріальної бази; застосування техніко-технологічних новацій, що має відповідати екологічним та ресурсозберігаючим технологіям.

У нерозривному зв'язку ефективного використання земельних, трудових та матеріальних ресурсів знаходиться досягнення фінансового успіху підприємства. Нині фінансова складова має «вагому роль у ресурсному потенціалі та базисну роль для забезпечення ефективного управління іншими елементами потенціалу підприємства» [4]. Фінансові ресурси є узагальнюючим видом ресурсів не лише тому, що вони через грошові кошти об'єднують використання та формування інших виробничих ресурсів, а тому, що їм властива висока ступінь трансформації. Саме на цих властивостях

фінансових ресурсів наголошують А.В. Нечипоренко та А.О. Рибалкіна, резюмуючи свої дослідження: «вони дозволяють в короткий термін перетворюватися в будь-який інший вид ресурсів й забезпечувати їхній кругообіг» [6]. Виключно за вартісним підходом, на думку Тредіт В.Є., необхідно керуватись для визначення величини ресурсного потенціалу, «оскільки всі відтворювальні процеси в аграрному секторі економіки пов'язані з товарно-грошовими відносинами» [12]. Інформаційний супровід оцінки наявності та використання фінансових ресурсів має забезпечити управлінський апарат даними про формування, розподіл фінансових активів (грошових коштів, цінних паперів, боргових зобов'язань), їх достатність для генерування прибутку та розвитку суб'єкта господарської діяльності. На їх основі можна зробити висновок про фінансовий стан (ліквідність, платоспроможність, маневреність, фінансову незалежність), потребу в додаткових джерелах фінансування (у тому числі залучення позикових коштів для покриття касових розривів), можливість акумулювання ресурсів для інвестицій. Відтворення фінансових ресурсів пов'язане з підвищенням дохідності підприємства, оптимізації його витрат. Це визначає здатність аграрних підприємств до самофінансування та самоінвестування, адже величина прибутку є індикатором результативності процесу відтворення. Напрацьована стратегія управління даним видом ресурсів дозволяє забезпечити не лише розширене відтворення, а й «матеріальне стимулювання, задоволення соціальних та інших потреб суспільства» [11].

Загалом інформаційний супровід управління капіталом підприємства як у частині матеріальної складової, так і фінансових активів має відображати відповідні дані та містити розрахунки витрат від використання необоротних активів, виробничих запасів, залучення коштів із зовнішніх джерел фінансування та порівняння їх з альтернативними витратами на предмет доцільності здійснення інвестицій чи поточних витрат.

Відтворення виробничих ресурсів в умовах активної розбудови постіндустріального суспільства може бути досягнуте за рахунок

безпосередніх змін технологій виробництва та шляхом удосконалення системи управління забезпечення та відтворення ресурсів, досягаючи при цьому максимальних інтересів виробників (ефективність, конкурентоспроможність), населення й територіальних громад (збереження місцевих екосистем) та держави (збереження природних ресурсів). Саме тому процес удосконалення внутрішньогосподарської звітності нині очевидний та теж перебуває під впливом суспільно-економічних трансформацій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, формування інформаційного простору для оцінки стану відтворення виробничого потенціалу залежить від побудови надійної та ефективно функціонуючої обліково-аналітичної системи. Для вирішення завдань управління ресурсним потенціалом сільськогосподарські підприємства мають більше уваги приділяти розвитку внутрішньогосподарському обліку та звітності, що стане запорукою активізації процесу відтворення вкладеного капіталу. Крім традиційних інформаційних розрізів та способів зведення даних внутрішньогосподарська звітність нині має бути доповнена ще й звітами про виробничі ресурси. Саме у такому складі управлінська звітність може стати надійним інструментом оптимізації використання наявних ресурсів та ефективного управління процесами їх відтворення. Результат постійного моніторингу за ресурсним потенціалом підприємства дає можливість вчасно виявляти негативні ситуації та реагувати на виклики, коригуючи ресурси, виробничу структуру та напрями діяльності.

Перспективи подальших досліджень полягають в необхідності наступного удосконалення управлінського обліку сільськогосподарських підприємств, їх внутрішньогосподарської звітності шляхом розширення діапазону оціночних показників про використання наявних ресурсів та можливості на основі усесторонніх даних генерувати унікальні стратегії відтворення ресурсів, персоналізовані під умови конкретних суб'єктів діяльності.

Література

1. Аберніхіна І., Сокиринська І. Ефективність використання ресурсів підприємства: практичний аспект. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 3. С. 171-184. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.171>
2. Гаврильченко О. В. Інструментарій управління зростанням ресурсного потенціалу аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 4. С. 122-128. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/ujae_2022_r04_a17.pdf DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-4-17>
3. Гладир Т. С. Ресурси підприємства: теоретичні аспекти. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3044>
4. Денисюк О. Г. Використання ресурсного потенціалу підприємства та його фінансової складової. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/38.pdf
5. Мармуль Л., Леваєва Л. Відтворення потенціалу аграрних підприємств на засадах удосконалення методології ідентифікації, організаційно-економічного механізму використання та системного управління розвитком. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.7.6>
6. Нечипоренко А. В., Рибалкіна А. О. Теоретичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8361> (дата звернення: 10.07.2025). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.85>
7. Партин Г. О., Дідух О. В. Основні види аутсорсингу та їх застосування в управлінні діяльністю підприємства. *Економіка і управління*. 2012. № 3. С. 54-60 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2012_3_12
8. Пономарьов Д. Е. Капітал підприємства: сутність та аналіз формування і використання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 5. С. 53–58. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4907&i=9>

9. Стахів О. А. Адамчук Т. Л. Ефективність використання потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2016. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5786>
10. Степаненко С. Відтворення ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу в умовах інклюзивної економіки. *Підприємництво та інновації*. 2022. (25). 75-81. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/25.12>
11. Телегін В. В. Еволюція формулювання сутності фінансових ресурсів. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.204>
12. Тредіт В. Є. Методика оцінки величини ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2015. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4002>

References

1. Abernikhina, I. and Sokyryns'ka, I. (2020), "Efficiency of use of enterprise resources: a practical aspect", *Visnyk Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*, vol.3, pp. 171-184. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.171>
2. Havryl'chenko, O.V. (2022), "Toolkit for managing the growth of resource potential of agricultural enterprises", *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 7, no. 4, pp. 122-128, available at: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/ujae_2022_r04_a17.pdf (Accessed 05 July 2025). DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-4-17>
3. Hladyr, T.S. (2014), "Enterprise resource: theoretical aspects", *Efektivna ekonomika*, vol. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3044> (Accessed 05 July 2025).
4. Denysiuk, O.G. (2018), "Using of resource potential of the enterprise and its financial component", *Efektivna ekonomika*, vol. 2, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/38.pdf (Accessed 05 July 2025).
5. Marmul, L. and Levaieva, L. (2020), "Reproduction of the potential of agricultural enterprises on the basis of improving the identification methodology, organizational and economic mechanism of use and system management of

development”, Efektyvna ekonomika, vol. 7: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.7.6>

6. Nechyporenko, A. and Rybalkina, A. (2020), “Theoretical aspects of formation and use of financial resources of the enterprise”, Efektyvna ekonomika, vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8361> (Accessed 10.07.2025). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.85>

7. Partyn, H.O. and Didukh, O.V. (2012), “The main types of outsourcing and their application in enterprise management”, Ekonomika i upravlinnia, vol. 3, pp. 54-60, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2012_3_12 (Accessed 05 July 2025).

8. Ponomarov, D. (2016), “The capital of the enterprise: the essence and analysis of formation and the use”, Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 5, pp. 53–58, available at: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4907&i=9> (Accessed 10.07.2025).

9. Stakhiv, O.A. and Adamchuk, T.L. (2016), “Effectiveness of agricultural enterprise potential use”, Efektyvna ekonomika, vol. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5786> (Accessed 05 July 2025).

10. Stepanenko, S. (2022), “Regeneration of the resource potential of agrarian business entities in an inclusive economy”, Pidpryemnytstvo ta innovatsii, vol. (25), pp. 75-81. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/25.12>

11. Telehin, V. (2020), “Evolution of formulation of essentiality of financial resources”, Efektyvna ekonomika, vol. 11. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.204>

12. Tredit, V.Ye. (2015), “Method of estimating the value of the resource potential agricultural enterprises”, Efektyvna ekonomika, vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4002> (Accessed 05 July 2025).

Стаття надійшла до редакції 12.07.2025 р.